

odsotnost učencev, ga nadzornik prosi, naj nadaljuje po dnevnem programu. Učitelj poklica takoj pogumno poprime in nadaljuje tam, kjer ga je bil nadzornik prekinil, učitelj najemnik se trudi nekaj časa, pa kaj kmalu omaša in se obrne k nadzorniku z vprašanjem, če naj morda še kaj ponavlja. Nadzornik, ki ve, kaj to pomeni, mu lahko reče, da želi, naj obravnava to, kar je obravnaval včeraj 2. ali 3. uro. Učitelj poklica bo takoj pri stvari, učitelj dninar pa gre najprej pogledat v dnevnik, v katerem ima zgolj navedene naslove predmetov, kar je le prepis urnika, ali pogleda v kak učenčev zvezek, kjer imajo učenci narekovano ali s table prepisano učno snov, ki naj bi se je doma gulili na pamet. To pa je zanič, ker je zgolj gojenje duševne lenobe tako učitelja kakor učencev.

V zvezke ali delovne knjige ne sodijo diktati in prepisi, temveč samo dispozicije, ki naj bodo učencem le opora pri domačem učenju. Dejstvo je, da so učenci prisiljeni po dispozicijah prisvojiti si v šoli obravnavano učno snov po globljem razmišljanju in ne zgolj mehanično. Mehanično prisvojena učna snov prav kmalu splahni, premišljeno utrjena pa ostane. Nadzorniki, vrzite že enkrat vso mehaničnost iz naših šol! Zahtevajte od učiteljstva, da se globlje pripravlja na pouk! Priprava mora biti vidna v učiteljevem nastopu, vidna v njegovem dnevniku in delovni knjigi, in kar je še najboljši znak: v učenčevih uspehih.

Od učiteljeve priprave sta odvisna ves duševni napredek in srčna kultura učencev in vsega šolskega okoliša. (Dalje.)

Narodna kultura

Prof. Ema Deisinger

Psiha slovenskega naroda

(Nadaljevanje.)

Sen in resnica o zakopanih zakladih v slovenskih narodnih pripovedkah se utegne nanašati tudi na one čase, ko so Turki vpadali v naše kraje in je ljudstvo iskalo zatočišča v gorah, v utrjenih gradovih in cerkvenem obzidju, a svoj denar in dragocenosti pa je zaradi varnosti zakopavalo v zemljo.

Več romantičnega razpoloženja pa vzbujajo gradovi s podzemeljskimi skrivnostnimi hodniki in rovi. A gradov je na Slovenskem mnogo; njihove razvaline so dandanes ne samo nemi spomeniki minulosti, ampak žive priče iz fevdalne dobe ter na svoj način vžigajo ljudsko domišljijo. Številne zgodbe o zakopanem denarju imajo torej spričo teh gradov s podzemeljskimi hodniki in rovi svojo težo.

Lepo pisan spomin na bajne zaklade v naši vzhodni Gorenjski je n. pr. Mengeš. Ta kraj so Rimljani imenovali »Ad quarto decimum«. Nad trgom je hrib Gobovec z razvalinami starega gradu. Pravljica pripoveduje, da ga je sezidal Mengo, ki je dal kraju ime. Mengo je bil mali vojvoda v Drohovi armadi, ki se je borila z Valjhunom. Ko je Droh padel, so nekateri

njegovi vojščaki pobegnili; med njimi tudi Mengo, ki je z napljenjenim denarjem pribežal v ta kraj ter sezidal na Gobovcu grad.

Tudi turški napadi niso prizanesli Mengšu. Ljudstvo je tedaj svoj denar zakopavalo v zemljo, ki je v nedriju svoje skrite samote še nudila najboljše varstvo, da ga kdo ne ugrabi in odnese. Ta nenavadno romantično značilni kraj je bil kakor nalašč ustvarjen tudi za skrivališče rokovnjačem. V tem kraju je namreč več skritih votlin, kamor so nosili blago. Zato je v senci tega romantičnega kraja svetlobe dovolj, da živi in se razvija taka cvetka, kakor je ljudska pripovedka o zakopanih zakladih.

Slovenska narodna pripovedka je dragocen kamen mogočne pravilne kristalizacije, ki izžareva najmočnejše barve slovenske psihe. Še mrtve reči oživlja slovenska duša, da živijo z živimi, nič manj živi ji zatorej niso gradovi s podzemeljskimi hodniki in rovi, katere ozarja s svojimi prečudovitimi zgodbami. Kakor iskrec se slap padajo te pripovedke iz preteklosti v sedanost.

Če že torej v pripovedkah o zakopanih zakladih (denarjih) ni povsem objektivne resnice, vendar bo našel tudi zgodovinar pa tudi krajeписec dovolj dragocenega gradiva, da bo mogel izluščiti pravo jedro. Zaradi tega ne smemo zamolčati, da v psihološkem oziru zaslužijo pozornost tudi ti razpadajoči gradovi s podzemeljskimi hodniki, a nekaj pozornosti pa gre tudi gorskim podzemeljskim prelazom in prehodom v naši Gorenjski.

Ravno na Gorenjskem je precej takih skalnatih predorov skozi hribe, skrivnih podzemeljskih potov skozi gore, ki so živo zaposlovali ljudsko domišljijo.

Pri Kranjski gori je baje narava sama napravila tak podzemeljski rov skozi goro. Prihrani si popotnik, ki gre po tej podzemeljski poti, velik kos poti. Sicer bi moral po ovinku okrog gore ali pa čez hrib, ki je pozimi težko prehodan. Ta podzemeljska pot danes sicer ni več v rabi, vhod je nekoliko zasut, zarasel z vejevjem; toda če bi bilo treba, bi dobro služila.

Za Trzičem je med gorovjem skriven podzemeljski prehod skozi goro. Miljo hoda pod zemljo in prideš na deželno cesto Kranj—Tržič.

Pri Šmarjetni gori pri Kranju je ravno tako podzemeljski prehod skozi goro. Po tej skrivni podzemeljski poti prideš na škofovsko tla.

Več prehodov z Gorenjske vodi tudi na ono stran, preko meje. Na vzhodnem Gorenjskem pa je najzanimivejši podzemeljski prehod na moravških tleh.

Tako Gorenjska ni samo geografski pojem, ampak kraj, ki mu je slovenska duša vdahnila svojevrsten mit, ga ozaljšala z neštevilnimi pripovedkami, bajkami in pravljicami, ga napolnila s pesmijo in skrivnostjo. — Slovenske duše tedaj še ni težila zavest, da smo sinovi in hčere malega naroda, ampak je nepopačeni prvobitni življenjski duh meril sebe in naravo s silami notranje vrednosti, doživljajoč v svoji prirodni fantastični moči manifestacijo večnih zakonov.

Preprostost in sposobnost načonskega sožitja z naravo sta stopnjevala življenjsko čustvo Slovencev. Dočim so imeli drugi narodi nagon osvaja-

nja, sta mehko srce slovenskega kmeta opajala oltar in priroda. Tako je v njem prevladoval naгон za ohranitev in zaščito življenja. Življenjska svežost in trdoživost navzlic krutim življenjskim prilikam v zgodovinski preteklosti je posledica tega naгона, zaradi česar je postala religioznost slovenskemu človeku obenem njegova kulturna in bitnostna potreba. S tem poudarjenim naonom po osebnem varstvu in zaščiti se v slovenskem ljudstvu seveda ni vezala revolucionarna težnja, ki bi predstavljala tvorno pomemben poizkus, metati svet iz tečajev — kakor pravimo. V njem ni bilo tiste prevratne težnje, da bi si ustvarjala kak svetovno-politični imperij; tudi sicer ni ničesar bistvenega pokrenila v svetovni zgodovini, kar bi imelo za posledico prenovitev obličja Evrope.

Toda že samo to, da so se Slovenci v najbolj kritičnih časih svetovne in svoje zgodovine ohranili kot narod do današnjega dne, je občudovanja vredno in morebiti največja samoniklost Slovencev in slovenske narodne psihe.

Slovenska duša je konstruktivna. Sprejema sicer razne nove ideje od drugih narodov, a jim daje svojo obliko; ni pa slovenska duša nositeljica velikih prevratnih dejavnosti in pokretov. V tej tvorni značilnosti se skrivajo miroljubni elementi slovenske psihe. Ravno ti elementi slovenske duše so naposled mnoge zavedli v krivo sodbo o slovenskem narodu, da je nezmožen živeti kot narod, da je odmaknjen od kulture itd. Slovenski narod ima kot malokateri narod živ odnos do kulture, je široko prosvetljen, dejaven in razgledan po svetovni literaturi, znanosti in umetnosti. In če osvajaštvo ni njegova prirodna duševna črta, zato še ne smemo zanikati njegove dejavnosti; le naгон po varnosti in očuvanju sebe, dobrin in imetja je močnejši. Kot blisk genija, ki služi življenju, so njegove intuicije, s katerimi razodeva svetu svoj notranji bogati svet.

Čarobnost slovenskih bajk in pripovedk pa zopet ne tiči v kaki literarni umetniji in patetični retoričnosti, ampak je favstično doživljanje. To je tisti apriorni odnos do življenja, ki je misterij slovenske duše. Polna duševnih prividov in spoznav je zatorej človeško bogata, svobodna, ni nikdar osamela in majhna, ampak snovateljica mitičnih svetovnih predstavljaj.

Ni samo slučajnostno dejstvo, da tvorna slovenska duša z manjšim odporom sprejema od drugih narodov nove ideje in pobude. Toda vse bi ostalo le pri idejah in naukih, ako slovenska duša ne bi teh v sebi poglobila in oplodila, da vzbrste. Seme svetovne evropske kulture se seje tudi na slovenski kulturni njivi, ali slovenska prst to seme oživi, da vzklije, z drugo besedo, v slovenski duši postajajo ideje doživetost. Slovenska duša je življenjsko vezana, zato ideje hitreje preidejo v tenkočutnost in občutje. Tako je v politiki, svetovnih nazorih in literaturi.

Tudi v pesmih verske vsebine, tako imenovanih romarskih in pobožnih pesmih, se kaže, da slovenska duša tudi religijo doživlja tako, kakor da hoče abstraktnost in absolutnost ne samo sprejeti kot nauk, ampak jo občutiti in otipati.

Afekt svetovnjaštva pa je slovenski duši tuj. Posebno tuj je še Gorenjcem, ki so zaradi svoje gorske samote bolj dobičkaželjni kot družabni, bolj prepirljivi kot popustljivi, bolj jezljivi in ujedljivi kot prizanesljivi, bolj v skrbeh za svoj gmotni napredek, kakor da bi jih vodila želja po svet-skosti in velemestni obrazljivosti.

Slovenska narodna poezija je kmečka ne mestna; je čutno pogojena alegorija življenja, je veren odsev sveta, ki ga slovenska duša ne misli, ampak doživlja, čuti in sluti. Tudi jezik v slovenskih narodnih pesmih ne pozna abstraktnosti, je naiven in preprost, čeprav se dotika skrivnostnih in zagonetnih stvari. Verski moment je v narodni poeziji izražen v dejanjih, ne v analizah in debatah.

Brezbrežna pa je fantazija ljudstva, kadar hoče izraziti svojo vezanost na kozmične sile. Tudi v tem se kaže doživljajoča moč slovenske psihe. Narodne pesmi, pravljice, bajke in pripovedke ne izražajo samo pristnega elementarnega utripa slovenske duše, ki je v sozvočju z naravo, ampak je obenem izpričevalo brezpogojne življenjskosti slovenskega ljudstva.

Tudi v petju se zrcali ta organski dokaz življenja. Gorenjci imajo polno veselih in zbadljivih melodij. Večinoma si je ljudstvo pesmi samo izmislilo ter jim ubralo primeren napev z ritmom, ki se ponavlja. Vendar je tudi v petju neka duševna razlika med Slovenci. Štajerci so neprimerno bolj vesele narave kot Gorenjci, zato so tudi njihove pesmi bolj okrogle in poskočne. Skoraj vsaka gorenjska vas je imela svojčas svojega godcapcvca. Harmonika, žveгла in orglice so pele v rokah kmečke mladine ob nedeljah, pri veselicah, na svatovanjih, pri farnem žegnanju itd. Vsaka župna cerkev ima svojega patrona, katerega god je za faro velik praznik; v cerkvi je slovesno pritrkovanje zvonov, v fari pa vezovanje. Ob petju, godbi in gostiji se vrši ta idilična kmečka romantika. Za take prilike ocro kakor roka debele flancate; postavijo jih na mizo poleg domačega pre-kajenega kuhanega mesa in klobas.

Tudi pri drugih običajih, zlasti na ženitovanju, je godec neobhodno potrebna oseba. Iz svatovskih pesmi, pesmi pri razpletanju, iz kresnih pesmi, ki se pojo pri kresovanju, pri plesu itd. bije na dan živa, mogočna, strastna in veličastna človečnost, vroča bitnost slovenskega naroda. Realno enostavne so, a vendar priče edinstvenega, močnega doživljanja.

Veselo petje, ki je pri Slovencih že prišlo v pregovor, je nacionalna lepota Slovencev. Večje škode ni mogoče prizadejati narodu, kakor ga oropati petja, v katerem se zrcali lastnost njegove duše. V petju izživlja dinamiko svoje duše. Slovenec je to, kar je, kadar pōje. Ni večjega, kar je ustvaril narod, kakor so njegove pesmi.

Petje je spremljalo tudi mnogoštevilne obrede v stari ljudski žitnosti. Mnoge šege in obredi so danes sicer ohranjeni, a so le bolj spominsko okrasje in mehanično posnemanje, ne pa tisto, kar so bili ljudstvu nekoč. Ne nosi in ne ovija jih več oni duh kot nekdanj. V obredu in šegi v zvezi s petjem so bili v oprijemljivi obliki izraženi stari mitološki motivi. Petje je spremljalo tudi druge narodno pomembne šege in navade, ki imajo

nadčutni značaj. Ljubke so zlasti slovenske pesmi - kolednice za novo leto, božič in sv. Tri kralje. Mitološki motivi pa se zlasti prepletajo v mnogih šegah, ki imajo na zunaj krščanski značaj. Med te spada zlasti običaj, da so ponekod na Gorenjskem na praznik sv. Štefana prijezdili do cerkve fantje in moške na konjih, vso pot ježe veselo prepevajoč. Duhovnik pred cerkvijo je nato blagoslovil konje. Konj je bil simbol sončnega boga. Staroslovensko sončno božanstvo Svetovit je imelo 300 belih konj. Posebno velik praznik sončnega boga je bil ob zimskem soncevratu. Tako se je še v krščanski dobi ohranila ta navada, da so ob času zimskega soncevrata, ki pade na Štefanovo, prihajali v cerkev na konjih, prepevajoč stare pesmi. Vendar je blagoslov konj povsem krščanski, saj vemo, da krščanski gospodarji blagoslavljajo svoj dom in vse imetje. To je prišlo zlasti še od tedaj bolj v navado, odkar je cerkvena liturgija zopet bolj dostopna tudi preprostim ljudem. Ob pustu, ko je led že izginil z rečic in potokov, so ponekod vodili belo Ruso. To je bil mičen običaj, združen s petjem. Rusa je bila namreč po veri starih Slovanov vodni duh v podobi konja.

Še pestrejši pa je bil običaj praznovanja pusta ali Kurenta, ki se je v precej okrnjeni obliki ohranil še do danes. Koliko veselja, zabave in norosti je bilo, ko so ob pustu vlačili »ploh«, na pepelnično sredo pokopavali pusta ali na sredpostno sredo »babo žagali«, kar vse pomeni, da se približuje čas oratve in setve; zato so ta veseli čas proslavili s simboličnimi dejanji.

Na poganske Slovence je imel velik vpliv tudi bog groma Perun, ki mu je bil kozel posvečena žival. Raznovrstni žetvanjski običaji so navzlic krščanstvu dolga stoletja obličili duševno življenje slovenskega ljudstva. V dnu slovenskega bistva, v slovenski krvi in čustvovanju je ždel namreč še vedno poganski barbarski element. Bogu Perunu je posvetila skoraj vsaka kmečka hiša steber na travniku ali ob hiši ter so ta leseni steber izobličili tako, da je imel kozlovsko podobo. Celo snope so postavljali v tej obliki in zasadili vanje lesene rogovile, da so bili podobni Perunovemu simbolu kozlu. Na lesenega kozla pa so devali snop žita ali pšenice in ga pustili viseti do nove žetve. Ostanek tega simbola je današnji kozolec, v katerega ljudstvo obeša čez poletje žito in mrvo, da se posuši in ima torej povsem praktičen pomen.

Na mesto ugaslih poganskih običajev pa je stopilo praznoverje in vražarstvo. Kakor si je slovenski človek ustvarjal jezik in svojo vsebino, svojo notranjo podobo, prisluškujoč praosrčju narave, tako je bilo njegovo notranje človeško bistvo še dolgo pod vplivom poganske simbolike, da se je zatekal k najbolj temnim vražam. Vraže in praznoverja so bila najbolj škodljiva rana za duševno življenje Slovencev; najbolj strupeno praznoverje pa je bila vera v čarovnice. O čarovništvu in čarovnicah je na Slovenskem obsežna literatura. Vera v čarovnice pa je bila časovno tipična za ostalo Evropo sploh.

Praznoverja in vražarstva je še danes povsod dovolj. Na Gorenjskem se je ohranilo le bolj v nedolžni obliki kot preživeli vplivi poganstva. O

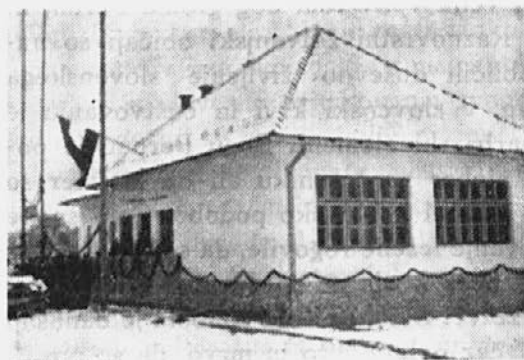
zvezdah si n. pr. pripoveduje ljudstvo, da so varuhinje živih; naravi na kresni in božični večer pripisujejo čarobno moč, vlivajo svinec in iz nastalih oblik prerokujejo; zdravilno moč pripisujejo celo vodi. Kadar gre nevesta preko potoka, mora vreči betvico rožmarina v vodo, da bo v zakonu srečo imela. Sploh se razni običaji nanašajo na vodo, ne samo običaj na velikonočno soboto, ko se odvežejo zvonovi in vse hiti k vodi, da bi v vodi oprali obraz, ker voda na ta dan daje čudežno lepoto licu. Mnoge vraževerne starožitnosti¹ izpričujejo le, da je bitje in žitje slovenskega ljudstva nadčutno pogojeno. Svetost in skrivnost stvarstva, vdanost usodi in najvišjemu Bitju, kozmos in njegova brezbrežnost, vse je dojeto in izraženo v toliki širini in polnosti v slovenskih starožitnostih, da lahko rečemo, da je slovenska duša kakor valovi nevarnost vzbujajočega morja, polna neukrotljive življenjske dinamike, krotka, a strastna, silovita in nemirna hkrati, kakor je morje pod svojo mirno površino v sončno-jasnem dnevu. (Dalje.)

aaa

V letu 1939 zgrajena šolska poslopja

(Dalje.)

V decembru 1939 je bilo dogotovljeno novo šolsko poslopje na Karlovinci v kočevskem okraju. Stoji v razcepu cest Karlovica—Rašica in Karlovica—Velike Lašče. Ko bo šola imela še ograjen in urejen vrt, bo prav gotovo ena najlepših naših podeželskih šol.

Slika šole na Senožetih

Poslopje ima dve učilnici, upravne prostore, eno družinsko in eno samsko stanovanje s pritliklinami. Je to vsestransko preskrbljeno za učiteljstvo, ker ni pričakovati, da bi šola imela kdaj več kot dva oddelka. V stanovanju in učilnicah sta vodovod in elektrika. Ker teren nekoliko visi, so zgradili precej prostorno klet z več oddelki, ki jih bodo mogli uporabiti za morebitno gospodinjstvo šole. Stanovanjski del poslopja je ločen od šolskega in ima vsak del poseben vhod oziroma stopnišče.

Skupni stroški znašajo okroglo 370.000 dinarjev.

Karlovica leži 530 m nad morjem in je oddaljena 6 km od železniške postaje v Velikih Laščah.

Če kje, potem so se na Karlovinci oddahnili otroci in učitelji, ko so se preselili v novo šolsko poslopje. Zasilni prostori, v katerih je bila nastanjena ljudska šola, so pod vsako kritiko in bi jih ne mogli priporočiti niti za hlev. Dve majhni učilnici so imeli v bivšem graščinskem gospodarskem poslopju. Sobi sta majhni, nizki, z majhnimi okni in tako vlažni, da je pozimi teklo po stenah. Stanovanj za učiteljstvo sploh ni bilo. Bile so le posamezne sobe, a še te ne za vse leto na razpolago. Vsake počitnice se je namreč moral šolski upravitelj izseliti, da je

¹ Glej članek: Iz naše starožitnosti, E. Deisinger, v »Slov. Učitelju«, l. 1938, str. 31.